

KV TRÄTOFFELN, STOCKHOLM STAD

Antikvarisk konsekvensanalys Detaljplan

2024-06-20

Kv Trätöfeln, Stockholm Stad

Antikvarisk konsekvensanalys

Beställare: Storstaden AB

Datum: 2024-06-20

Granskningsversion

Reichmann Antikvarier AB

Ekensbergsvägen 75 169 31 SOLNA

Tel: 08-734 07 90

E-post: postmaster@reichmann.se

Draken Arkitektur

Skeppsbron 28, 113 30 Stockholm

Tel: 08-23 37 00

E-post: ethem.erdogan@drakenarkitektur.se

Utförd av:

Reichmann Antikvarier:

Martina Berglund Ravegård, handläggare, sakkunnig kulturvärden, behörighet K

Draken Arkitektur:

Ethem Erdogan, arkitekt SAR/MSA, sakkunnig kulturvärden, behörighet N

Omslagsfoto: AML Arkitekter

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Inledning	4	Kulturvärden	18
Bakgrund och syfte	4	Stadsmuseets bedömning	18
Arbetssätt	4	Tillägg i kulturmiljöanalys	18
Bedömningsgrunder	4	Kulturhistorisk karaktär	19
Tidigare utredningar	5	Planförslaget	21
Bedömningsmetod	5	Tre stycken punkthus	21
Utredningsområde, avgränsning	5	Konsekvensanalys	22
Bedömningsmatris	6	Konsekvenser för stadsbilden	22
Planområdet	7	Konsekvenser för det nära stadsrummet	24
Förutsättningar	8	Konsekvenser i relation till riktlinjer i kulturmiljöanalysen	27
Översiktsplan	8	Samlad bedömning	29
Stockholms byggnadsordning	9		
Gällande detaljplaner	10		
Plan- och bygglag (2010:900), PBL	11		
Kulturhistorisk klassificering	12		
Historik	13		
Solberga	13		
Apelsinlunden och planområdet	14		
Solbergas byggnadsetapper	15		
Nuläge	17		
Planområdet	17		

Samtliga fotografier är tagna 2024 av Reichmann Antikvarier AB eller Draken Arkitektur, där ej annat anges.

INLEDNING

Bakgrund och syfte

Reichmann Antikvarier AB och Draken Arkitektur har fått i uppdrag av Storstaden AB att upprätta en antikvarisk konsekvensanalys för kulturmiljön kopplad till detaljplanarbetet för Kv. Trätöffeln inom stadsdelen Solberga, Stockholm stad. Planen syftar till att pröva ny bebyggelse som tre delvis sammanhängande punkthus längs med södra Folkparksvägen. Föreliggande konsekvensanalys har utarbetats till plansamrådet och ska fungera som kunskapsunderlag för kulturmiljön inför den kommande planändringen.

Arbetsätt

Utgångspunkten för arbetet utgörs av Riksantikvarieämbetets metod beskriven i rapporten ”Plattform Kulturhistorisk värdering och urval. Grundläggande förhållningssätt för arbete med att definiera, värdera, prioritera och utveckla kulturarvet”, 2015. Sammanfattningsvis finns tre huvudteman att följa och beskriva; Informationsinnehåll, Helhet och Relevans. Strukturen för arbetet följer även i avgörande avseenden den som beskrivs i publikationen ”Kulturmiljöanalys, en vägledning för användande av DIVE 2009”. Arbetet med konsekvensanalysen motsvarar momentet S4 som omfattar ”Mål för arbetet: Definiera områdets handlingsutrymme”.

Värdering i handlingen utgår från Boverkets definition av begreppet kulturvärde som en sammanfattande benämning för vad som i den fysiska miljön bedöms som värdefullt ur kulturhistoriskt, estetiskt och socialt hänseende. Dessa perspektiv kan,

var för sig eller tillsammans, motivera olika åtgärder för att tillvarata kulturvärdena i den kommunala planeringen.

Vidare har begreppen i den föreliggande värderingen sin utgångspunkt i Riksantikvarieämbetets metod som har precisrats i boken ”Kulturhistorisk värdering av bebyggelse”, Axel Unnerbäck (2002). Metoden bygger på en identifikationsfas som är uppdelad i så kallade dokumentvärden (d.v.s. historiska egenskaper), och upplevelsevärden (d.v.s. estetiskt och socialt engagerande värden). Dessa värden kompletteras sedan av bedömning av graden av äkthet (autenticitet), kvalitet, tydlighet pedagogiskt värde) sällsynthet och representativitet.

Bedömningsgrunder

Som bedömningsgrunder för konsekvenserna för kulturmiljön och stadsbilden fungerar kraven i miljöbalken och plan- och bygglagen. Kommunala riktlinjer i Översiktsplan för Stockholm (2018) och Stockholms byggnadsordning (2020) har fungerat som kunskapsunderlag för att förtydliga förhållningssätt till stadsbilden och kulturvärden vid förnyelse och förändring.

Illustration över planområdet.

Tidigare utredningar

En kulturmiljöanalys togs fram av White Arkitekter AB, Kulturmiljöanalys av strukturplan för Folkparksvägen, dat 2016-09-07. Denna fokuserar på bebyggelsen längs Solbergas huvudstråk, Folkparksvägen. Kulturmiljöanalysens uppdrag var att:

- Föra ett resonemang om Solbergas kulturhistoriska värden
- Beskriva sårbarheten för förändringar i form av exploatering på föreslagna ytor i strukturplanen
- Beskriva konsekvenser av strukturplanens förslag på exploatering
- Ange riktning för senare mer konkreta utformningsförslag, i huvudsak för stadsbilden som helhet

Bedömningsmetod

För analys och bedömning av konsekvenser för det nära stadsrummet och stadsbilden i ett större perspektiv används en bedömningsmatris med värde och effektaxel, använd i MKB-sammanhang och presenterad på nästa sida.

Bedömning av konsekvenser i förhållande till de riktlinjer som ställdes i kulturmiljöanalysen redovisas här i löptext.

Utredningsområde, avgränsning

Analysen har sitt fokus på det aktuella planområdet i Solbergas södra del, mellan området Apelsinlunden och Folkparksvägen. Områdets historik hämtad från kulturmiljöanalysen har delvis kompletterats, främst gällande själva planområdet.

Kulturmiljöanalys av White Arkitekter AB, 2016.

Bedömningsmatris

För att tydliggöra och gradera konsekvenserna används en vedertagen matris i MKB-sammanhang där intressets värde, dvs den aspekt av objektet t.ex stadsbilden som studeras, och förslagets effekt (graden av påverkan) ger konsekvensen.

VÄRDEAXEL - VERTIKAL

Bedömningsmatrisens värde-axel baseras på objektets och miljöns värde i en tregradig skala: högt, måttligt eller lågt värde.

Exempel på platser och områden med höga kulturvärden är områden som utgör en kulturhistorisk helhetsmiljö, med vetenskapliga värden, upplevelsevärden och/eller pedagogiska värden, som är unika i ett nationellt-internationellt perspektiv, så som riksintressen för kulturmiljövården enligt 3 kap. 6 § MB. Områden som har stor betydelse för stadsbilden präglas ofta av sammanhållen karaktär, utblickar, landmärken eller visuella stråk och som är välbesökta av allmänheten.

EFFEKTAXEL - HORISONTELL

Effekt-axeln (påverkan) baseras på en fyrgradig skala: mycket negativ, måttligt negativt, liten negativ eller positiv effekt. Effekten bedöms utifrån hur det specifika värdet påverkas. Exempel på negativ effekt är när områdets visuella värden och karaktär, utblickar, landmärken eller visuella stråk försvagas påtagligt och när exploateringen blir dominerande och bryter landskapets struktur.

Negativ påverkan på kulturvärden uppstår exempelvis när delar av kulturmiljön påverkas så att de utpekade värdena försvinner, och kulturhistoriska strukturer och samband försvagas och blir mindre tydliga.

Relationen mellan effekten i förhållande till värdet ger konsekvensen.

I matrisen är konsekvensnivåerna kulörkodade:

- Mycket stor (röd)
- Måttlig-stor (orange)
- Måttlig (gul)
- Liten- måttlig (rosa)
- Liten (vit/ljusgul)
- Positiv (grön)

Intressets värde	Effekt (beroende av omfattning och varaktighet)				
	Mycket negativ effekt	Måttligt negativ effekt	Liten negativ effekt		Positiv effekt
	Mycket stor-stor konsekvens	Måttlig- stor konsekvens	Måttlig konsekvens		Positiv konsekvens
	Måttlig - stor konsekvens	Måttlig konsekvens	Liten - måttlig konsekvens		Positiv konsekvens
	Måttlig konsekvens	Liten - måttlig konsekvens	Liten konsekvens		Positiv konsekvens

Matris för bedömning av konsekvenserna. Källa: Boverket. (Matrisen omarbetad grafiskt)

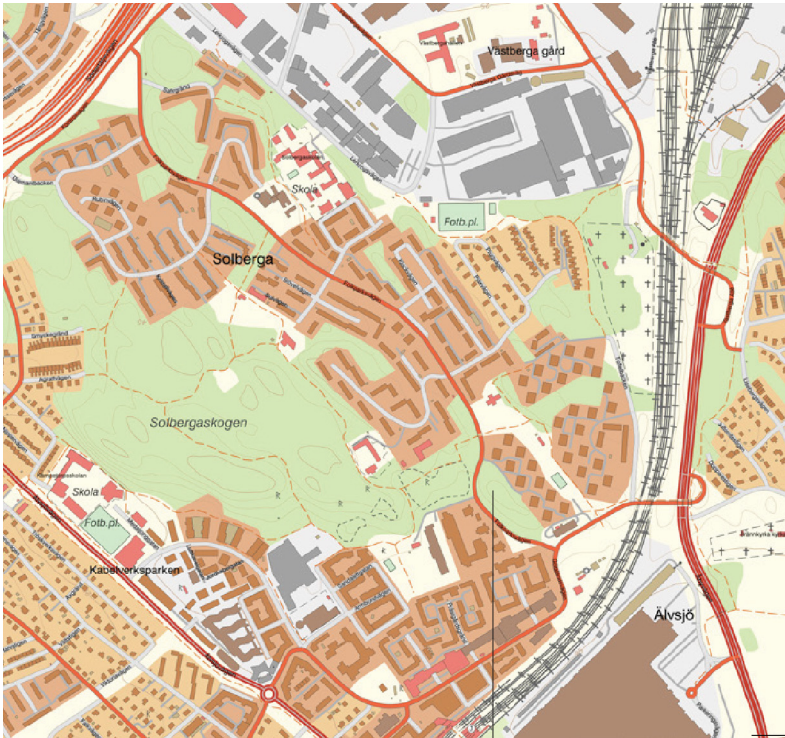
Planområdet

Detaljplanen syftar till att pröva en terränganpassad bostadsbebyggelse längs Folkparksvägens skogsparti med tre punkthus i form av hyresrätter på naturmark, varav två är sammanlänkade. Planförslaget tar en del av naturmarken i anspråk för bebyggelsen. Naturmarken består av ett kuperat sluttande bergslandskap med blandskog definierat som parkmark i detaljplanen. Planområdet är inramat av Folkparksvägen, Sandalmarkarbacken, Apelsinlunden samt återvändsgränden Kängvägen.

Planområdet ligger i Solberga inom Älvsjö stadsdelsområde och marken ägs av Stockholms stad och har tidigare markanvisats ca 80-100 lägenheter till Serneke 2018 i samband med en markanvisningstävling för unga arkitekter i samarbete med byggaktör. Nuvarande byggaktör är Storstaden Ab och har reviderat förslaget.

Föreslaget nytt planområde

Föreslaget nytt planområde

Vy längs Folkparksvägens södra del med föreslagen plats för expolatering.

FÖRUTSÄTTNINGAR

Översiktsplan

I aktuell översiktsplan (2018) redogör Stockholms stad för hur kulturmiljöer skattas tillvara i utvecklingen av staden, under rubriken Kulturmiljö i en växande stad. Relevant i detta fall är bl.a. att:

- Bebyggelse som är kulturhistoriskt värdefull och har betydelse för stads- och landskapsbilden ska ses som en resurs i stadsutvecklingen.

- Att väva samman ny bebyggelse med befintliga värden är angeläget i stadsbyggnad. Nya tillägg i stadsväven ska uttrycka ett medvetet förhållningssätt till kulturmiljöns värden.

- När staden förändras krävs ett medvetet förhållningssätt till topografi, stadssiluett och mötet med vattnet. Högre byggnader ska infogas med omsorg om stadslandskapets helhetsverkan. Grönska, parker och naturområden ska utvecklas så att kulturvärden tas tillvara samtidigt som nya estetiska och sociala värden tillförs.

- Stadsbyggandet ska ta sin utgångspunkt i kunskap om stadsdelarnas olika karaktär, hur de samspelar med landskapets förutsättningar, deras olika stadsplanemönster och hustyper. Ett medvetet förhållningssätt till befintliga kvaliteter är därför en förutsättning vid tillägg och omvandlingar.

- Kulturmiljöns värden ska fortlöpande identifieras, säkerställas, tas omhand och utvecklas.

- Ny bebyggelse, ändringar och tillägg i befintliga miljöer ska utföras omsorgsfullt, med konsekventa karaktärsdrag och genomarbetade detaljer grundade på en gedigen analys.

- Stadens rum och bebyggelse ska utvecklas i relation till alla skalor, från detalj till staden som helhet.

- Det byggda ska ta stöd i kunskap om historien, spegla samtiden och planeras för framtida behov.

- Det byggda ska utformas med stöd i kunskap om den specifika platsen.

- Arkitekturen ska uttrycka sin samtid, utvecklas med stöd i kunskap om Stockholms karaktär samt kunna beskrivas som idé.

- Det byggda ska användas som verktyg för att bidra till att lösa samhällets långsiktiga behov och tillföra staden hållbara kvaliteter med människan som utgångspunkt.

UTVECKLINGSMÖJLIGHETER ÄLVSJÖ

Planområdet ligger i Solberga inom stadsdelen Älvsjö. I den till översiktsplanen tillhörande stadsutvecklingskartan redovisas större delen av Älvsjö som ett område med blandad stadsbebyggelse där omfattade komplettering föreslås. I översiktsplanen anges följande angående området Solberga:

”Solberga är bebyggt med småhus, småhus, punkthus och en del nyare bebyggelse. Terräng och landskap är närvarande i miljöerna och centralt i området ligger Solbergaskogen som är ett uppskattat natur- och rekreationsområde.

Lektyr och bostadsgårdar är en kvalitet i området. Det finns ett stort behov av att utveckla Solbergaskogen med fler målpunkter, gröna promenader och tydligare parkentréer. Dessutom bör stadsdelarna kopplas samman bättre med en utveckling av Folkparksvägen och Älvsjövägen. I samband med denna utveckling ska levande bottenvåningar eftersträvas.

I stadsdelsområdet är trygghetsskapande åtgärder prioriterade i Solberga. Kopplingen till Telefonplan och till Älvsjö är ett prioriterat strategiskt samband som behöver stärkas genom utveckling av bostäder och satsningar på det offentliga rummet.”

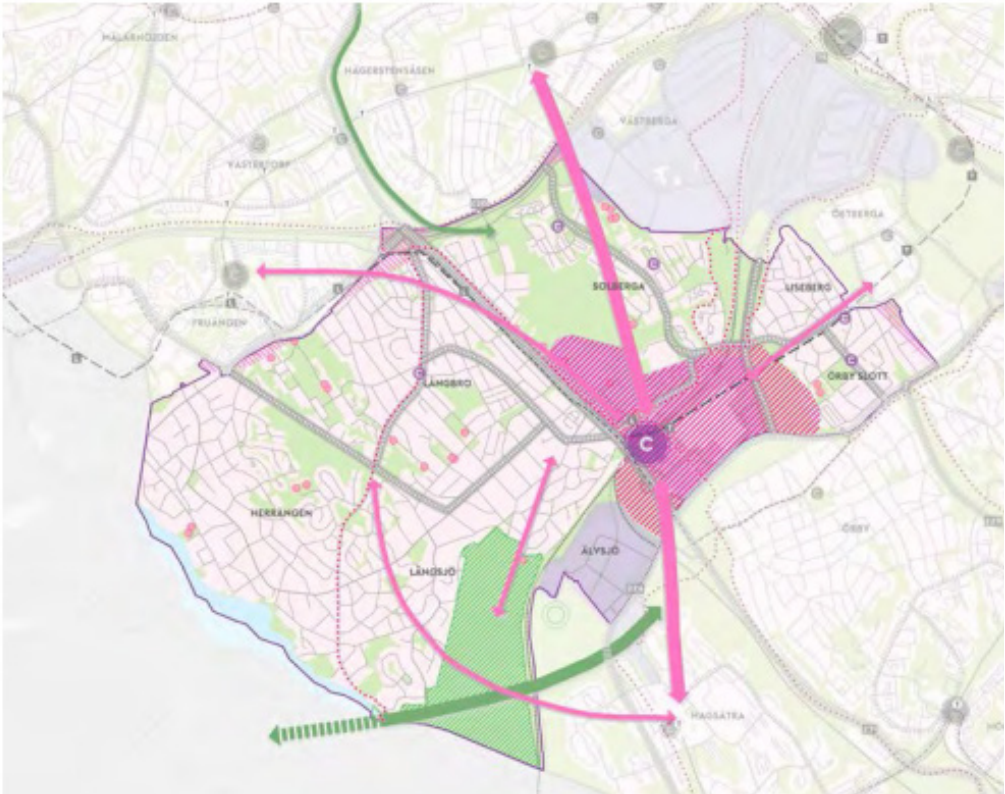

Illustration utdrag ur Översiktsplan för Stockholm. Källa: Stockholm stad.

Stockholms byggnadsordning

Stockholms byggnadsordning är ett kunskapsunderlag som bidrar till att stärka helhetsbilden av stadslandskap och stadsbyggnadskaraktärer, men kan också ses som ett ytterligare tillägg till översiktsplanen. Den skapar en grund för att kunna bygga staden tätare och utveckla nya stadsrum med kvalitet samtidigt som befintliga värden tillvaratas. Byggnadsordningen ger stöd vid avvägningar mellan olika intressen genom att tydliggöra samtida behov, kulturvärden och stadens karaktärsdrag, i bebyggelse och landskap. Utöver byggnadsordningen finns även Stockholms arkitekturpolicy (tillsammans med översiktsplanen, riksintressebilagan och byggnadsordningen) som övergripande strategi för Stockholm stads arkitektur.

Byggnadsordningen inleds med:

”Byggnadsordningen beskriver hur staden har vuxit fram historiskt, stadslandskapets förutsättningar och stadsdelarnas karaktärer. Den innehåller också vägledningar och processtöd för stadens fortsatta utveckling.”

OM SOLBERGA GRANNSKAPSENHET

Efter andra världskriget växte kritik fram mot funktionalismens öppna och glesa byggnadssätt som präglade smalhusstadsdelarna. De uppfattades också som monotona sovstäder. Samtidigt ökade Stockholms befolkning på grund av stor inflyttning.

I Solberga prövades hustyper för att höja exploateringsgraden, till exempel tjockare lamellhus som grupperades i mer slutna kvartersformer, fristående punkthus i 8–10 våningar och stjärnhus. Med inspiration från Englands »community centres« utvecklades idén om grannskapsenheten som fick stort genomslag i planeringen under 1940- och 1950-talet. Syftet var att främja social gemenskap och forma den demokratiska med borgaren, vilket ansågs särskilt angeläget i spåren av andra världskriget. Funktionalismens idéer var fortfarande rådande men grannskapsplaneringen influerades även av trädgårdsstadens tankar om att blanda bostäder, arbetsplatser och service i mindre enheter.

Ovan: Hus placerade nära gatan och grön förgårdsmark formar gaturummet. Källa: Stockholms byggnadsordning 2020

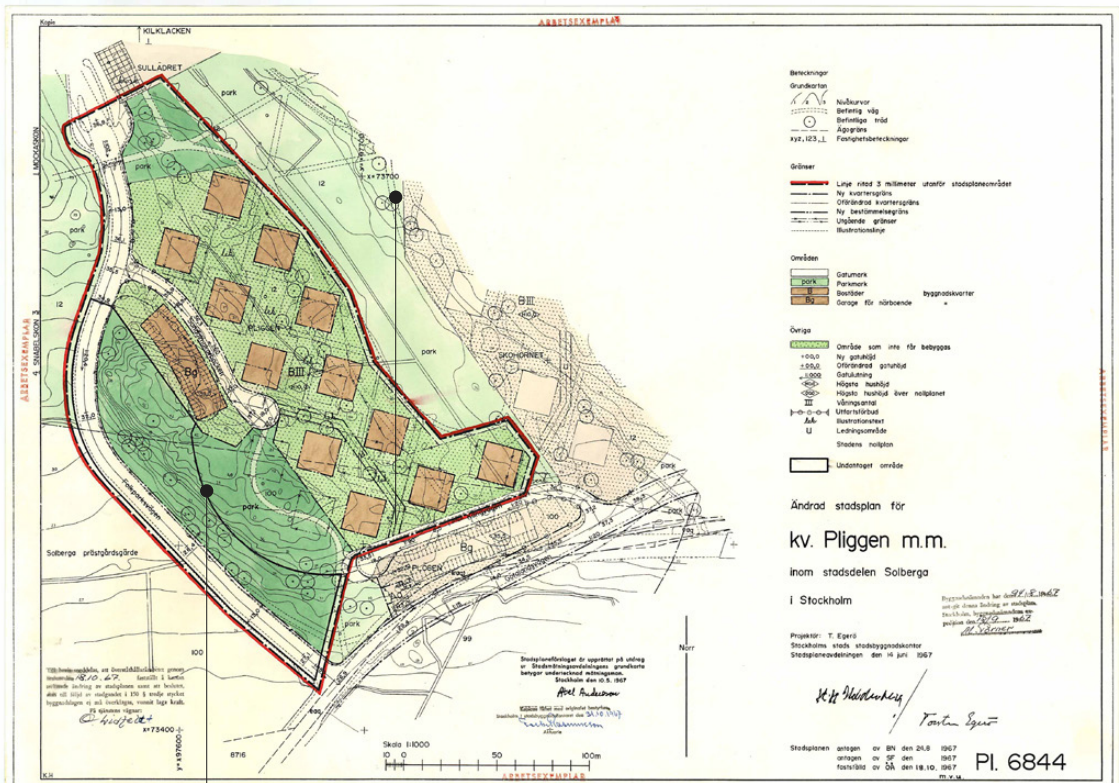
VÄGLEDNINGAR GRANNSKAPSENHET

- Utveckla grannskapsenheterna med utgångspunkt ur de centrala parkstråken, dalgångarna, den karakteristiska parkutformningen, de gemensamma bostadsgårdarna samt gatornas och byggnadernas anpassning till terrängen.
- Utforma nya byggnader inom befintlig struktur utifrån en samtida tolkning av platsens förutsättningar och närliggande bebyggelse. Utforma grupper av nya hus utifrån en sammanhållen gestaltungs idé.
- Utforma kompletteringsbebyggelse i anslutning till grannskapsenheterna utifrån ett helhetsperspektiv. Beakta närliggande bebyggelse.
- Utveckla lokala centrum och centrala stråk genom att komplettera med ny bebyggelse och verksamhetslokaler där så är möjligt. Undvik omvandling av lokaler till bostäder.
- Ta tillvara och utveckla den gröna karaktären med förgårdsmark i gaturummet samt den bostadsnära naturmarken med bergsformationer och vegetation. Undvik parkeringsytor på förgårdsmark och bostadsgårdar
- Utgå från de ursprungliga husens volym, proportioner och takformer vid ombyggnader och renoveringar. Ta tillvara eller återskapa karaktärsskapande material, kulörer, byggnadsdelar och detaljer i så stor utsträckning som möjligt.

Gällande detaljplaner

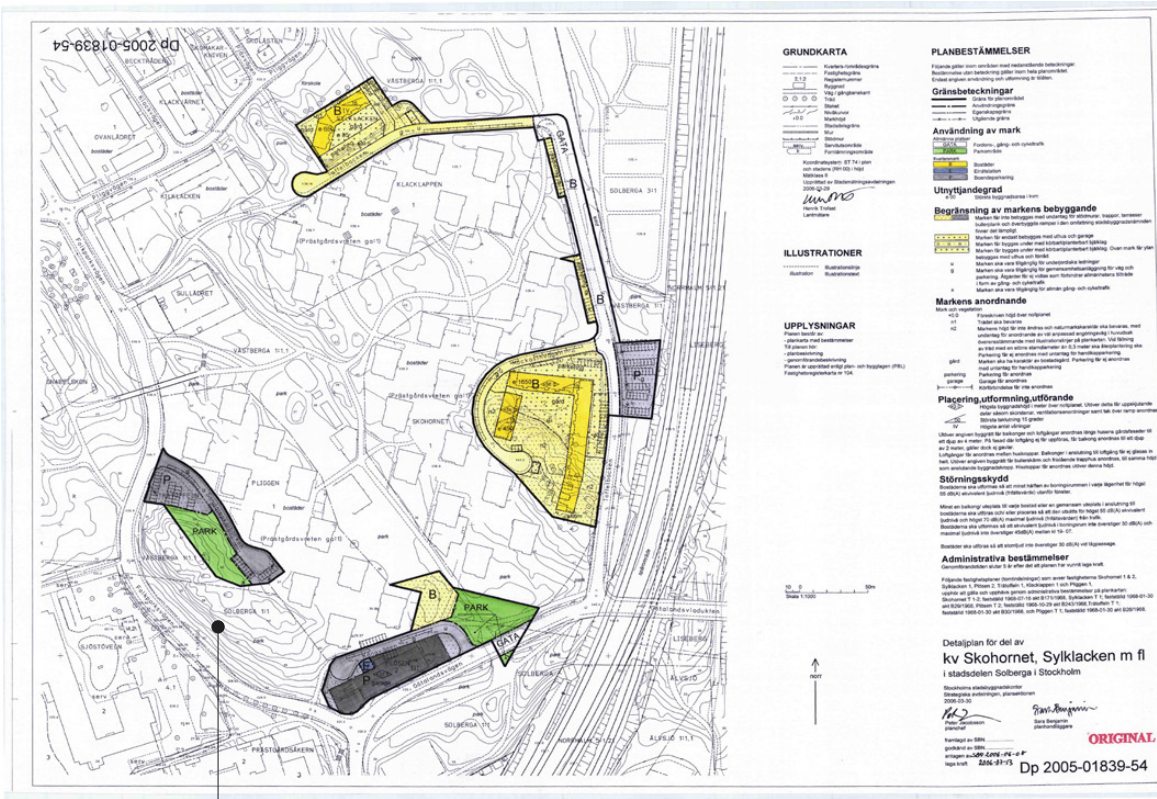
2005-01839, PL 5725 OCH PL6844

Planområdet är detaljplanelagt för par-kändamål och omfattas av tre detaljplaner, detaljplan för del av kv. Skohornet, Syl klacken m fl (2005 - 01839) , ändrad stadsplan för kv. Pliggen m.m. (Pl 6844) , samt stadsplanen för Solberga prästgård m.m. (Pl 5725). Ingen genomförandetid kvarstår.

Föreslaget nytt planområde

PL 6844 - kv. Pliggen

Föreslaget nytt planområde

Dp 2005-01839

Plan- och bygglag (2010:900), PBL

I plan- och bygglagens andra kapitel anges att planläggning ska ske med hänsyn till bland annat landskapsbilden och kulturvärden på platsen.

I plan- och bygglagens åttonde kapitel anges kraven på byggnadsverk, byggprodukter, tomter och allmänna platser. Där anges att alla ändringar av befintliga byggnader ska utföras varsamt så att hänsyn tas till byggnadens karaktärsdrag och kulturvärden. Byggnader som är särskilt värdefulla får inte förvanskas. Underhållet ska anpassas till byggnadens karaktär och värde så att de särskilda värdena bevaras.

2 kap. 1 §

Allmänna och enskilda intressen

Vid prövningen av frågor enligt denna lagska hänsyn tas till både allmänna och enskilda intressen.

2 kap. 3 §

Allmänna och enskilda intressen

Planläggning enligt denna lag ska med hänsyn till natur- och kulturvärden, miljö- och klimataspekter samt mellankommunala och regionala förhållanden främja

1. en ändamålsenlig struktur och en estetiskt tilltalande utformning av bebyggelse, grönområde och kommunikationsleder,
2. en från social synpunkt god livsmiljö som är tillgänglig och användbar för alla samhällsgrupper,
3. en långsiktigt god hushållning med mark, vatten, energi och råvaror samt goda miljöförhållanden i övrigt,
4. en god ekonomisk tillväxt och en effektiv konkurrens
5. bostadsbyggande och utveckling av bostadsbeståndet.

2 kap. 6 §

Allmänna och enskilda intressen

Vid planläggning, i ärenden om bygglov och vid åtgärder avseende byggnader som inte kräver lov enligt denna lag ska bebyggelse och byggnadsverk utformas och placeras på den avsedda marken på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till;

1. stads- och landskapsbilden, natur- och kulturvärdena på platsen och intresset av en god helhetsverkan.

2 kap. 6 § Hänsyn till kulturvärden

Vid planläggning, i ärenden om bygglov och vid åtgärder avseende byggnader som inte kräver lov enligt denna lag ska bebyggelse och byggnadsverk utformas och placeras på den avsedda marken på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till;

1. stads- och landskapsbilden, natur- och kulturvärdena på platsen och intresset av en god helhetsverkan.

8 kap. 13 § Förvanskning

En byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt får inte förvanskas.

Första stycket ska tillämpas också på bebyggelseområden.

8 kap. 14 § Underhåll

Ett byggnadsverk ska hållas i vårdat skick och underhållas så att dess utformning och tekniska egenskaper i huvudsak bevaras. Underhållet ska anpassas till omgivningens karaktär och byggnadsverkets värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt. Om byggnadsverket är särskilt värdefullt från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt, ska det underhållas så att de särskilda värdena bevaras.

8 kap. 17 § Varsamhet

Ändring av en byggnad och flyttning av en byggnad ska utföras varsamt så att man tar hänsyn till byggnadens karaktärsdrag och tar till vara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden.

Fotografi 2024. Vy mot en av gårdarna, Apelsinlunden.

Kulturhistorisk klassificering

Det aktuella planområdet för förtätning är naturmark som idag utgörs av en tät vegetationsfront utmed Folkparksvägen i form av en kuperad skogsbacke med barrträd, ädellövträd och berg i dagen och angränsar närmast till Apelsinlunden.

Enligt Plan- och bygglagen får en byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt inte förvanskas. I Stockholms stad har Stadsmuseet uppdraget att peka ut vilka byggnader och bebyggelsemiljöer som är kulturhistoriskt värdefulla. I det uppdraget har det vanligen inte ingått att klassificera områden mellan bebyggelseområden så som parker, grönstråk, förbindelsevägar mm. De områdena har trots det ett kulturhistoriskt värde med betydelse för området som helhet. Förändringar där kan påverka de delar av området som ingår i klassificeringen och bör därför hanteras varsamt.

Två bebyggelsemiljöer som angränsar till planområdet har identifierats som kulturhistoriskt värdefulla:

Den första är 1950-talsområdet med flerfamiljshus i nordväst längs Folkparksvägen, vilket omfattar följande kvarter: Ovanlädret, Kilklacken, Bindsulan, Beckträden, Klackjärnet, Bakkappan och Tåhättan. Området runt den mindre centrumanläggningen, Klacktorget, betraktas också som kulturhistoriskt värdefullt.

Alla fastigheter inom dessa kvarter är klassificerade som gröna, vilket innebär att bebyggelsen anses särskilt värdefull ur historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synvinkel. Stadsmuseets motivering till klassificeringen är följande:

”Ett större lamellhusområde med tillhörande centrumanläggning ritat av Paul Hedqvist i början av 1950-talet. Trots vissa förändringar ger området ett tidstypiskt och välbevarat helhetsintryck. Det höga punkthuset vid torget markerar centrumanläggningen och utgör ett viktigt landmärke i stadsbilden.

Det andra området som pekats ut som kulturhistoriskt värdefullt som helhet är Apelsinlunden som angränsar till planområdet. Apelsinlunden är utpekad som en kulturhistoriskt värdefull miljö. Samtliga fastigheter inom kvarteren är klassificerade som gröna. Det innebär att bebyggelsen är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt. Stadsmuseets motivering till klassificeringen är följande

”34 låga kubiska, välbevarade och tidstypiska punkthus ritade av Lars Brydes Arkitektkontor i slutet av 1960-talet. Området kallas för Apelsinlunden på grund av fasadernas kulörer. Troligen ett av Stockholms största område med låga punkthus. Den välgestaltade markplaneringen bidrar till områdets särskilda kulturhistoriska värde.”

De tre klasser som stadsmuseet använder sig av är:

Blått - bebyggelse av synnerligen högt kulturhistoriskt värde.

Grön - högt kulturhistoriskt värde. Bebyggelsen är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt.

Gult- bebyggelse av positiv betydelse för stadsbilden och/eller av visst kulturhistoriskt värde.

Illustrationsutdrag Stockholm stads kulturhistoriska klassificeringskarta. Källa: DpWebmap.

HISTORIK

Solberga

Följande historik om Solberga är hämtad från kulturmiljöanalysen av White Arkitekter AB, 2016.

BAKGRUND

Fornlämningar i området visar på platsens långa brukandeperiod. Namnet Solberga betyder den soliga delen av en häll och var namnet på en av de större gårdarna samt prästgården som fanns på platsen.

Solberga var fram till 1900-talets mitt ett obebyggt område bestående av skog och hällmark. Denna topografi var fram till efterkrigstiden svår att hantera, varför det vid seklets mitt fortfarande fanns många centrala lägen i Stockholm som var obebyggda. Efterkrigstidens byggtekniska utveckling i kombination med en förändrad politik och sociala rörelse möjliggjorde exploatering av dessa områden.

Den förändrade sociala aspekten bestod av politiska mål och nya ideal sprungna ur de trångbodda stadsdelarna där man såg ett antal problem. Detta ledde till att ett nytt stadsplaneideal växte fram, den så kallade grannskapsenheten.

Tanken om grannskapsenheten gick hand i hand med den politiska ambitionen att skapa ett folkhem. Syftet var att en enhet inom staden skulle vara självförsörjande i allt som kunde tänkas behövas och på så vis avlasta innerstaden. Som samlande nod i områdena förlades centrumbildningar kring vilka bostäderna uppfördes.

PLANERINGEN

Utformningen och planeringen av Solberga föregicks av en större bostadstävling sommaren 1940 utlyst av Stockholms Stads Fastighetsnämnd i samarbete med AB Stockholms tomträttskassa.

Avsikten med tävlingen var att hitta en modell för utbyggnaden av nya förorter utanför den äldre innerstaden. Den första etappen var en generell tävling om hus- och lägenhetstyper utan något anvisat läge. 109 förslag lämnades in, främst med smålägenheter i smalhus. Den sociala ambitionen i bostadsbyggandet hade också utretts mycket omsorgsfullt bl a genom den statliga bostadssociala kommitténs arbete 1933-1947.

Ledande person från stadens sida i utvecklingen av de nya områdena var arkitekten Sven Markelius, som 1944 hade efterträtt Albert Lilienberg som Stockholms stadsplanedirektör. Stadsträdgårdsmästaren Holger Blom och Erik Glemme från parkförvaltningen hade också stor betydelse för planeringen av de nya förorterna.

Trätöfeln,Solberga, Stockholm Stad

EN STADSDEL BLIR TILL

De stadsplaner som upprättades för Solberga, 1947 och 1948, låg i linje med rådande bostads- och planeringsideal. En öppen kvartersstruktur tillskapades med företrädesvis smalhus som följer topografin. Mellan husen sparades naturmark.

Punkthus nyttjades där topografin var särskilt besvärlig som vid Rubinvägen. Dalgångar och branter lämnades obebyggda. Natur och parkstråk ritades efter den s.k. ”Stockholmsstilen”, en modernistisk stil som utvecklades på parkavdelningen i Stockholm av Holger Blom och Erik Glemme.

Stockholmsstilen kännetecknas av hur sprickdalslandskapet användes som utgångspunkt för gestaltningen. Den naturliga topografin med branter och hållar togs tillvara och förädlades till en stiliserad natur. Parker och parkstråk användes som stadsbyggnadselement och fungerade ofta som kommunikationsstråk mellan viktiga målpunkter.

Parkerna var till för alla stadens invånare. Solberga stod klart 1950, med undantag av 20-talet villor som uppfördes två år senare i den östra delen. Sedan tidigare fanns ett mindre småstugeområde i väster om Solberga skogen uppfört på 1930-talet.

Folkparksvägen var en central del i planeringen av Solberga. Initialt ritades den som en säckgata men ambitionen var att vägen skulle anslutas till Älvsjö. Staden förfogade inte över den mark som krävdes för detta. Det kom därför att dröjde till 1960-talet innan vägen realiserades efter att marken förvärvats från kyrkan.

Det planerade invånarantalet i Solberga nådde inte upp till det som man bedömde behövdes för att skapa en grannskapsenhet, men bostadsbristen var så stor att det inte lönade sig att vänta. Trots det låga invånarantalet fick stadsdelen två centra, för att kunna tjäna boende även i Västberga som inte hade något eget centrum. Området kom att bli en av de första stadsdelarna som genomfördes enligt det nya stadsplaneidealet med grannskapsenheter.

Antikvarisk konsekvensanalys Historik

UTFORMNING OCH UPPFÖRANDE

Solberga delades upp i fyra etapper som fördelades mellan olika arkitektkontor. Kontoren hörde alla till de mest namnkunniga och nyskapande för sin tid.

Dessa var Backström & Reinius, Paul Hedqvist, HSB:s Arkitektkontor och Bröderna Ahlsén. För de senare ritades gårdarna av trädgårdsarkitekterna Inger Wedborn och Sven Hermelin. Numera tillmäts alla stor betydelse för byggandet av folkhemmet.

Trots att olika kontor anlätades upplevs Solberga som ett sammanhängande och samkomponerat område. I grunden har arkitekterna använt likvärdigt upplägg med låga lamellhus inpassade i terrängen och med inslag av högre punkthus. En strategi med utgångspunkt i de tidigare tävlingarna och utredningarna. Lamellhusen gestaltades relativt fritt med fasadförskjutningar och avtrappningar. Här ser man ett lekfullt förhållningssätt till funktionalismen, vilket är karaktäristiskt för det som uppfördes under 1940-50-talen. Samtidigt fanns antydningar om det industriella och rationella byggande som skulle komma. I de olika etapperna arbetade arkitekterna med likvärdiga färgskalor och med puts i olika strukturer, vilket förstärker upplevelsen av Solberga som ett sammanhängande område.

Apelsinlunden och planområdet

Apelsinlunden tillkom efter att Folkparks- vägen drogs vidare mot Älvsjö på 1960-ta- let, då staden köpt marken av kyrkan. Om- rådet byggdes upp som ett bilfritt sådant med parkeringar i utkanten, tillfartsvägar runt omkring och med enbart gångvägar mellan husen och de välgestaltade gröna gårdarna. Här uppfördes 34 st låga punkt- hus i 3-4 våningar efter ritningar av arkitekt Lars Bryde vilka stod klara 1969.

I den första planen för området, PL6417, var skogsområdet i söder tänkt att göras min- dre då ett antal av husen i Apelsinlunden enligt planen skulle förläggas i sluttningen. För att underlätta byggnation och undvika sprängningsarbeten ville man dock hellre förlägga husen i planare terräng och en ny plan upprättades, PL6844, där ett antal av husen i Apelsinlunden flyttades en bit åt nordost. Detta fick till följd att skogsområ- det blev något större än vad man tänkt från början. I samband med detta breddades också Folkparksvägen till 13 meter och par- keringsytorna ökades och omdisponerades.

Planområdet som består av en skogsbe- klädd höjdrygg är utformat just efter den tidigare nämnda Stockholmsstilen där na- turmark lämnades mellan bostadsområ- dena. Ibland gjordes viss modifiering med gallring men också med komplettering av växtlighet. Det är något oklart i hur stor ut- sträckning det aktuella planområdet kom- pletterades med nya träd, men klart är att det med avsikt sparades som ett grönstråk mellan Folkparksvägen och Apelsinlunden.

Ovan Flygbild från omkring 1960 då varken förlängningen av Folkparksvägen hade genomförts eller Apelsinlunden byggts. Källa: Lantmäteriet.

Nedan Flygbild från omkring 1975. Apelsinlunden var då färdigbyggd tillika sjukhusområdet på andra sidan Folkparksvägen. Källa: Lantmäteriet.

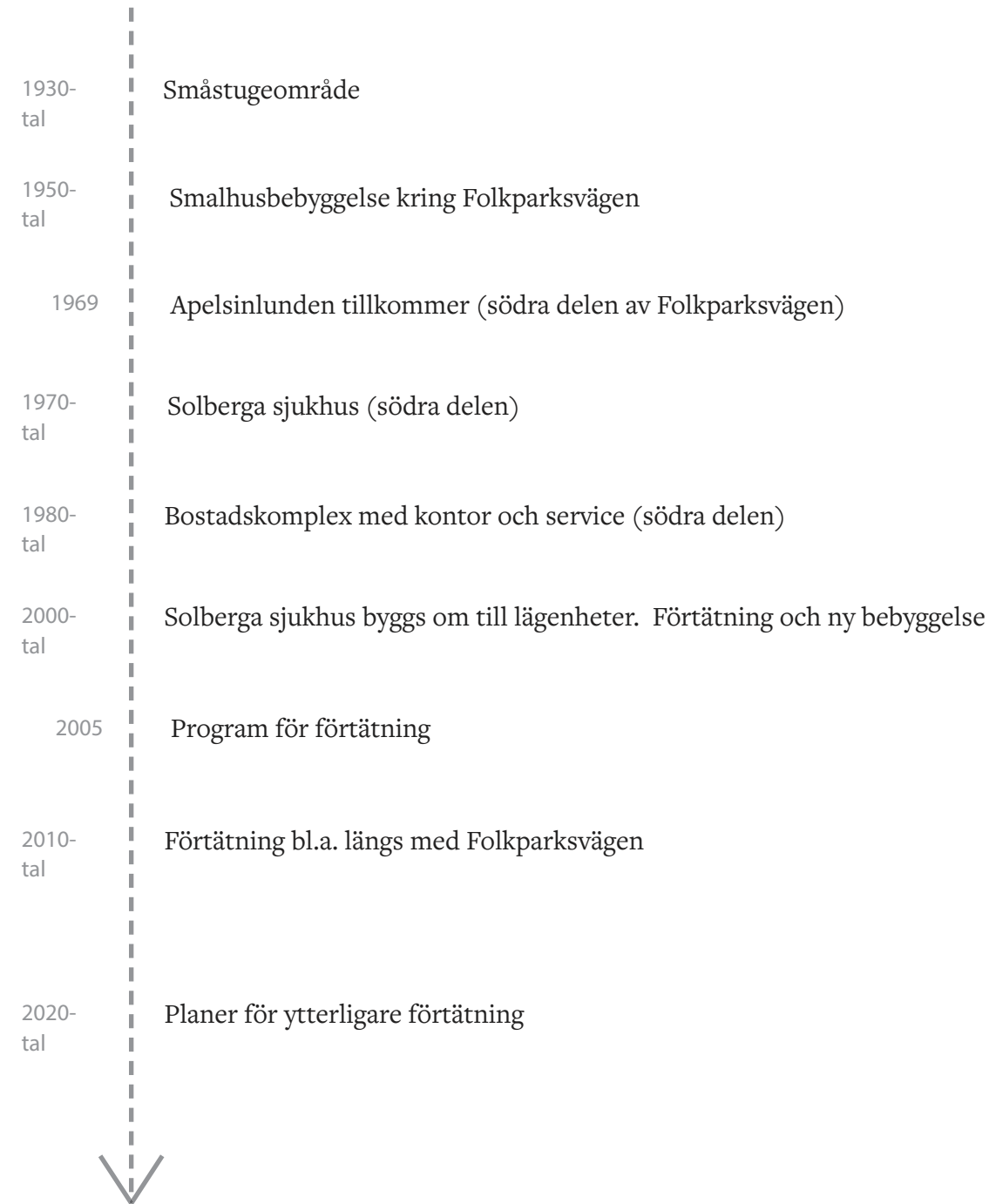

Ovan Ritning över förbindel- sevägar i parkmarken vid Apelsinlunden utformad av Gatukontoret, Parka- gen. Källa: Trafikkontorets arkiv, Stockholm.

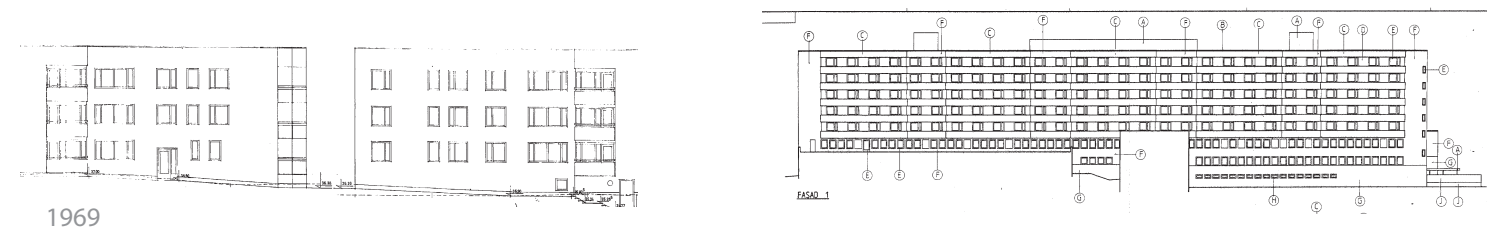
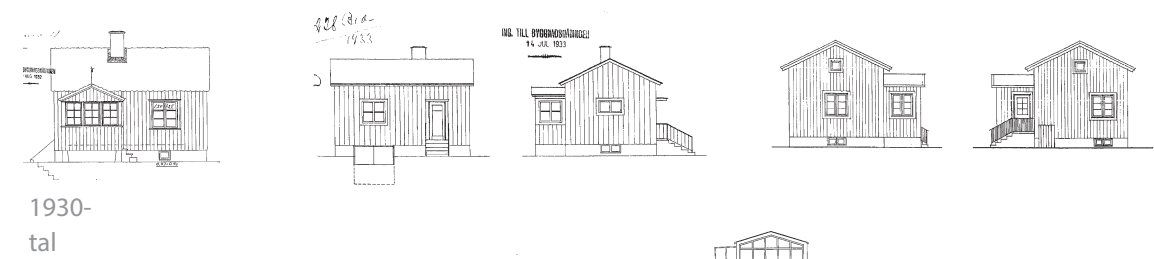
Nedan: Apelsinlunden

Solbergas byggnadsetapper

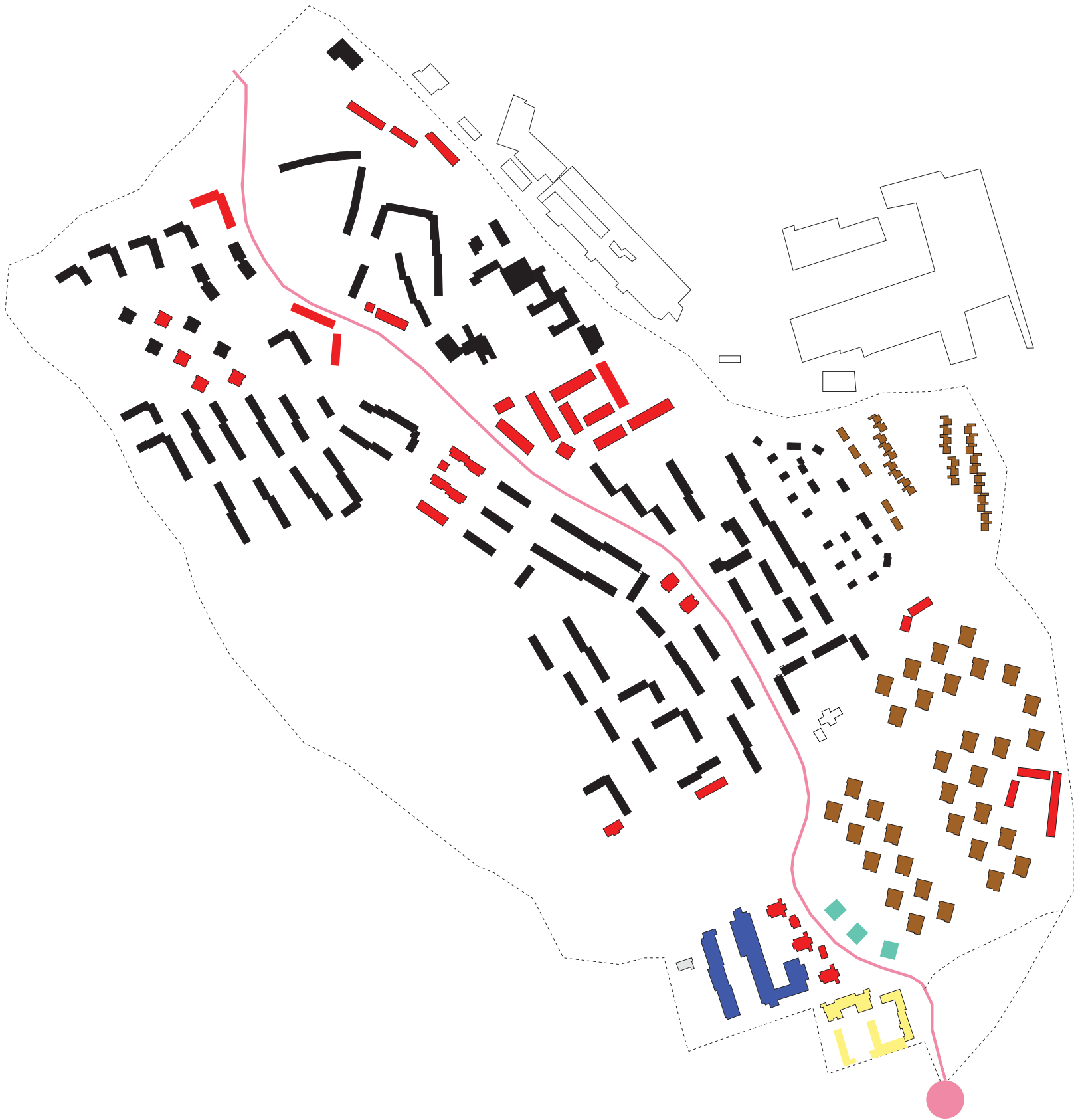
1. Källa: Strukturplan för Folkparksvägen 2016-09-07 utfört av White Arkitekter.

Solbergas byggnadsetapper

SOLBERGA - UTVECKLING ÖVER TID

- 1910-tal
- 1950-tal
- 1969
- 1970-tal
- 1980-tal
- 2000-2024
- Kommande

NULÄGE

Planområdet

Planområdet består av ett mindre skogsområde med mycket kuperad terräng som sträcker sig i nordväst-sydostlig riktning längs med Folkparksvägen. På den östra sidan ligger bostadsområdet som kallas för Apelsinlunden, vars gröna gårdar är bilfria miljöer med trafik och parkering i ytterkanterna. I den nordvästliga delen finns berg i dagen som även sträcker sig längs områdets nordöstra sida mot markparkeringen i kv Trätöffeln. Skogspartiet består främst av uppvuxna tallar och ek och här leder slingrande upptrampade gångvägar kors och tvärs. Ungefär vid skogspartiets mitt ligger en busshållplats vid Folkparksvägen. Vägen kantas på andra sidan av en rad av planterade lönnar mellan vägen och gångvägen, ungefär fram till de punkthus som uppfördes 2006. Gångvägen fortsätter sedan parallellt med vägen och planterade träd, främst lind, står på punkthusens grästäckta förgårdsmark. Här finns tre gråputsade punkthus i 7-8 våningar med två stycken trevåningshus emellan med fasader i rosa puts. Husen har endast fönster och några enskilda balkonger mot gatan medan entréerna finns in mot gården.

KULTURVÄRDEN

Stadsmuseets bedömning

Helhetsområdet kring Folkparksvägen i Solberga är av Stockholms stadsmuseum utpekad som kulturhistoriskt värdefullt, bebyggelsen kring Folkparksvägen och Apelsinlunden. Nedan beskrivs kortfattat de två områdena och dess värden.

OMRÅDE 1- DEN ENHETLIGA BEBYGGELSEN KRING FOLKPARKSVÄGEN

- Tidstypiska och välgestaltade lamellhus.
- Lamellhus som i stort bevarar sin ursprungliga arkitektur
- Uttrycksfullt utformade byggnader, folkhemsarkitektur
- Byggnadsutformningen i stort sett enhetlig
- Rikt varierade utformningar, stor omsorg på material och detaljlösningar
- Framstående arkitekter (i tidigt 1950-tal)
- Bebyggelse anpassad efter terräng.
- Nya planideal syns genom vinkelställda byggnader, formeringar som skapar slutna gårdsrum, punkthus som markerar det lokala stadsdelscentrumet

Utmärkande delar inom område 1:

- 2 st centrumanläggningar, Kristalltorget och Klacktorget.
- Torgen är som helhet väl gestaltade – miljöskapande värde främst som viktig del i stadsbilden och den ursprungliga stadsplaneringen.

OMRÅDE 2 - APELSINLUNDEN MED 34 PUNKTHUS

- Välbevarade och tidstypiska punkthus
- Unikt som ett av Stockholms största områden med låga punkthus
- Väl gestaltad markplanering

Tillägg i kulturmiljöanalys

I kulturmiljöanalysen av White kommenteras Stadsmuseets utpekade områden enligt följande:

Området har på senare tid förtätats vilket medfört att områdets enhetlighet har påverkats. Det tidstypiska uttrycket har till viss del försvagats genom dessa tillägg.

Området, som helhet, är fortfarande välbevarat och avläsbart. Vår bedömning är att det inom område 1 finns två kärnområden som har särskilda kvalitéer. Dessa är tidstypiska, välbevarade och representativa för tiden. De värden som

Stockholms stadsmuseum pekat på är särskilt avläsbara och representativa här. Område 2 har inte genomgått några större förändringar. Det bedöms därför besitta samma värden som tillskrivits området tidigare.

Vad gäller Stadsmuseets bedömning avseende den arkitektoniska utformningen och upphovsmännen har inget har framkommit som föranleder en revidering av Stadsmuseets bedömning.

Tillägg har utformats och anpassats med hänsyn till den befintliga bebyggelsen. Det gäller såväl typologi som placering och gestaltning.

Tillkommande/förstärkta värden:

Utöver vad som framkommit i Stadsmuseets bedömning bör ett stadsplaneringshistoriskt värde framhävas. Bakom områdets planering och utformning fanns en tydlig strategi baserad på extensiva analyser och tävlingar. Detta är avläsbart i planstrukturen än idag. Bebyggelsens anpassningen till naturen är av särskilt intresse, liksom den s.k. Stockholmsstilens stiliserade natur och grönstråk. Förstärkande för det planeringshistoriska värdet är att Solberga var ett av de första områdena uppfört efter idén om grannskapsenheter.

Det stadsplaneringshistoriska är en del av det samhällshistoriskt värdet som legat till grund för och format tankarna om folkhemmet och grannskapsenheter.

Det miljöskapande värdet framhävs av Stadsmuseet, främst vid torgbildningarna. För Solberga bidrar även den rumslighet som uppstår av ett variationsrikt naturrum till ett miljöskapande värde. Folkparksvägen består av en sekvens av rum, avgränsade av vegetation och byggnader, som formar det miljöskapande värdet. Rumsligheterna byggs upp av de naturliga höjdskillnaderna som förstärks genom bebyggelsens terränganpassning och vegetationsfronterna.

Utöver ovanstående finns ett antal landmärken som bidrar till områdets identitet. Dessa utgör fokuspunkter i viktiga siktlinjer utmed Folkparksvägen. Identifierade landmärken är höghuset vid Klacktorget, Panncentralens skorsten och det brutna huset framför Kristalltorget.

Avläsbarheten i de olika årsringar såsom Apelsinlundens punkthus och sentida förtätningar i bebyggelsen har ett pedagogiskt värde för uppfattningen av områdets ursprung och utveckling.

Sammanfattning övergripande värden Område 1 och 2

- Tidstypiskt
- Välbevarat
- Uttryck (material, gestaltning, kulör)
- Arkitektoniskt/arkitekturhistoriskt värde genom framstående arkitekter
- Stadsplaneringshistoriskt värde, helhetsvärde i struktur/planering,
- Samhällshistoriskt värde, folkhemmet, granskapsenhet
- Stadsplanemässigt värde, Stockholmss-tilen mm
- Miljöskapande värde, sekvens av rum, rumslighet, naturanpassning
- Landmärken, rumslighet
- Pedagogiskt värde i avläsbarhet

Kulturhistorisk karaktär

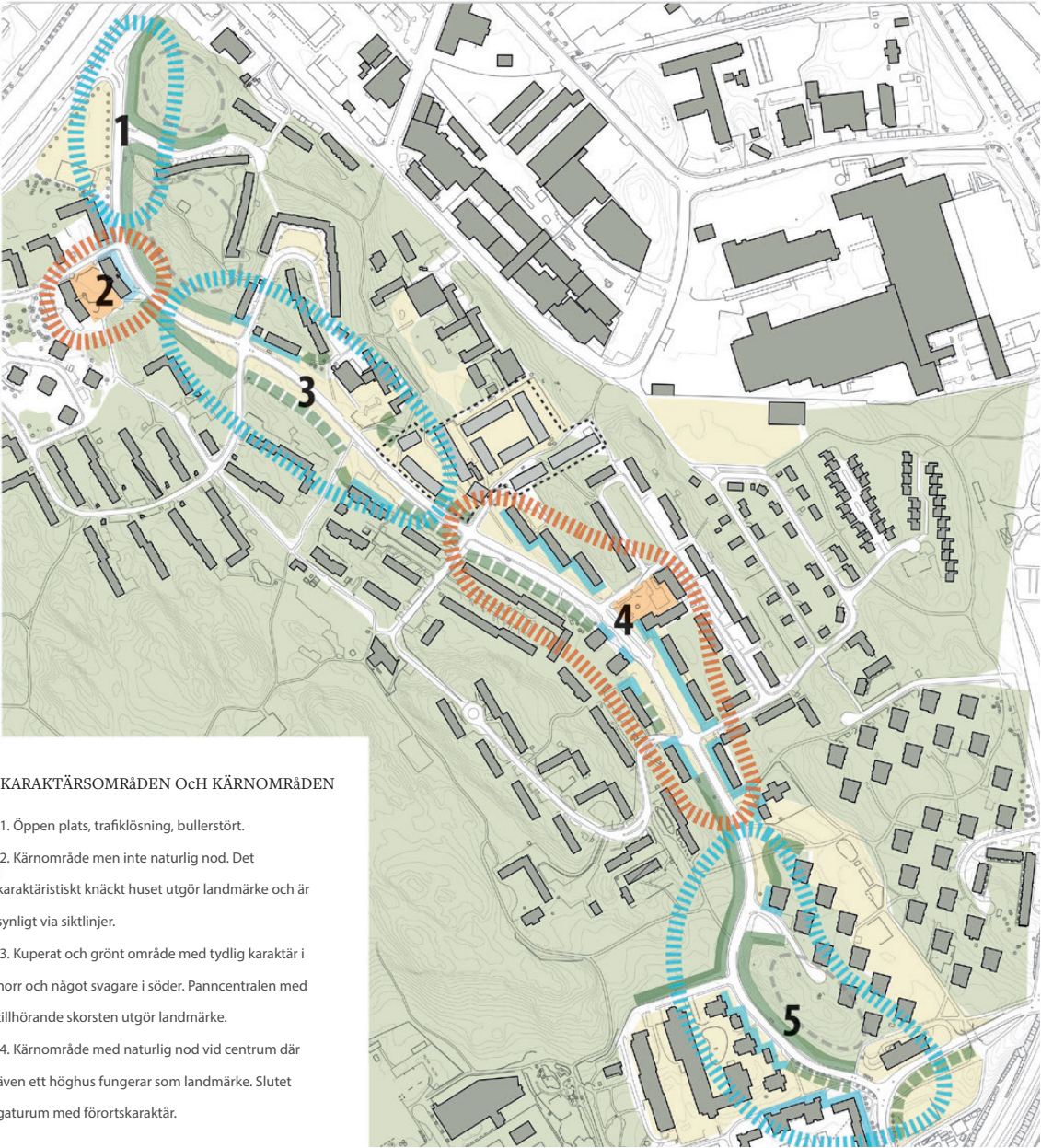
FOLKPARKSVÄGEN

Området kring Folkparksvägen karaktäriseras av:

- Kuperat område, sprickdalslandskap
- Slingrande väg, utefter vilken bebyggelse är placerad
- Gott om sparad naturmark och riklig vegetation
- Bebyggelsen är mer eller mindre indragen från gata
- Variation av vegetationsfronter och bebyggda fronter
- Rumslighet med siktlinjer fram till landmärken
- Bebyggelsen är anpassad till terrängen
- Varierad placering av bebyggelse men med geometriska förtecken
- Sällan bostadsentréer mot gata
- Putsarkitektur med olika struktur i varma jordfärger

Karaktäristiskt för Folkparksvägen är hur den följer topografin och naturmarkens framträdande roll längs med vägen. Höjdskillnader, vegetation och vägens slingrande form skapar en sekvens av rum. I dessa utgör landmärken hållpunkter, både rumsligt och via siktlinjer.

Byggnadernas färgsättningen präglas av varma jordfärg med dragning åt det bruna tonerna. De arkitektoniska element som skiljer byggnaderna åt är främst burspråk och balkonger. Gemenast för de olika etapperna är en omsorg i material och detaljer. Fortfarande kan man se hantverksmässiga utföranden, framför allt i trä- och smidesdetaljer. Särskild omsorg har lagts på entréer och trappuppgångar.

KARAKTÄRSOMRÅDEN OCH KÄRNOMRÅDEN

1. Öppen plats, trafiklösning, bullerstört.
2. Kärnområde men inte naturlig nod. Det karaktäristiskt knäckt huset utgör landmärke och är synligt via siktlinjer.
3. Kuperat och grönt område med tydlig karaktär i norr och något svagare i söder. Panncentralen med tillhörande skorsten utgör landmärke.
4. Kärnområde med naturlig nod vid centrum där även ett höghus fungerar som landmärke. Slutet gaturum med förortskaraktär.
5. Ötydlig plats, passage med bilfokus, branter och skogs ramar in.

Illustrationsutdrag

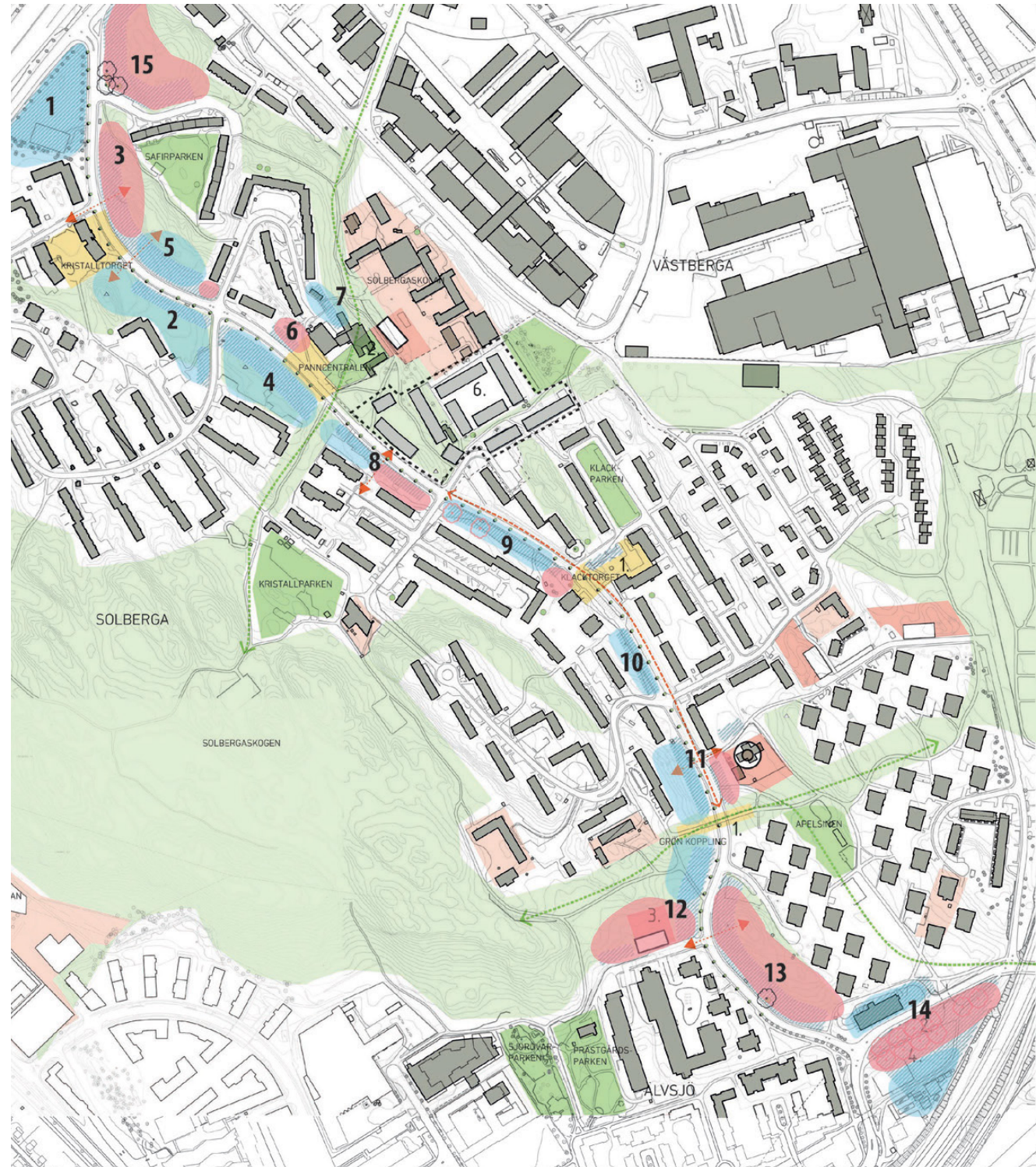
Källa: Strukturplan för Folkparksvägen 2016-09-07 utfört av White Arkitekter.

- ||||| Karaktärsområde
- ||||| Kärnområde

"Ytan består av en tät vegetationsfront med starkt sluttande bergsparti. Inom området finns även ett träd som är skyddat enligt Miljöbalken. Höjdryggen utgör ett viktigt naturinslag och karaktärsdrag utmed Folkparksvägen. Den har dessutommedvetet nyttjats som inramning av Apelsinlunden. Vid en eventuell förtätning behöver stor hänsyn tas till topografin."

 Känsligt för exploatering

Möjligt för exploatering

PLANFÖRSLAGET

Tre stycken punkthus

Planförslaget innebär att tre stycken flerbostadshus placeras i skogsbacken som punkthus med kortsidor mot Folkparksvägen. Husen föreslås vara 9(8+1) våningsplan och ett extra våningsplan för hisstorn/fäkt/vind. Mellan hus 2 och 3 längst i söder planeras en hårdgjord underbyggd gård med ett mindre torg mot gatan och angränsning till parkeringsgarage. Ovan garaget bildas en gemensam privat bostadsgård som nås via husens trapphus/hiss. Mellan det mittersta huset och det längst i norr, hus 2 och 1, är tanken att naturen ska fortsätta ända ner till vägen. Torget mot gatan är utformat med sten/betongbeläggning, markplanteringar och några träd. Betongplattorna sträcker även ut sig framför de två intilliggande husen medan det tredje ges en annan gestaltning gällande markbeläggning. Fasaderna i förslaget utgörs av mönstermurat grått tegel. Sockelvåningarna är markerade med betongelement och takhöjden är högre. Husen avslutas med ett krön som döljer tekniska installationer i husens taklandskap.

Punkthusen föreslås att utformas med tegelement och räfflad betongen i sockelvåningarna. Balkongfronterna har gestaltats med sinuskorrugerad plåt i ockra och omsluter volymen. Fasaderna har också markerade burspråk klädda i plåt i samma kulör som balkongfronter för att skapa sammanhållna fasader.

Husen ska sammantaget få plats med cirka 127 lägenheter i varierande storlekar.

Fasad mot Apelsinlunden

Illustrationer Andreas Martin Löf Arkitekter.

KONSEKVENSANALYS

Konsekvenser för stadsbilden

SOLBERGA

Centrumanläggningen med Klacktorget och det höga punkthuset som landmärke tillsammans med omkringliggande lamellhusbebyggelse är fortfarande Solbergas nav. Kring centrum och längs Folkparksvägen har viss förtätning skett under senare tid med både lamellhus och punkthus. Detta har påverkat och försvagat områdets ursprungliga enhetlighet men trots detta är området som helhet fortfarande välbevarat och avläsbart. Senare års förtätningar har skett med byggnader som generellt förhållit sig väl till Solbergas karaktär med terränganpassad bebyggelse med förgårdsmark och putsfasader.

Konsekvenser

Det aktuella projektet ligger inte vid Solbergas mest centrala delar utan i dess södra utkant. Tillägget genom tre punkthus på rad innebär inte någon direkt påverkan på Solbergas kärnområde och stadsdelens enhetlighet. Solbergas sedan tidigare successiva utbyggnad öppnar upp för en fortsatt sådan och liggande förslag utgör ett tillägg i en redan relativt spretig del av stadsdelen. De tre punkthusen kommer att utgöra en egen enhet och avläsbarheten av stadsdelens utbyggnad och förtätningar kommer fortsatt att bestå.

I Solberga finns sedan tidigare en varierad placering av bebyggelsen, men med geometriska förtecken. Närmast planområdet är husen i Apelsinlunden placerade i ett strikt mönster medan bebyggelsen på andra sidan Folkparksvägen har en något friare formering. De nya husen har getts en place-

ring som följer vägen tillika naturområdets gräns, vilket är positivt ur kulturmiljösynpunkt. Anpassning till befintlig terräng är utmärkande för området och därför är även punkthus den mest lämpliga byggnadstypen på den kuperade platsen. Garagebyggnaden som binder samman hus 2 och 3 har dock inte någon motsvarighet i stadsdelens byggnadsbestånd vilket utgör en avvikelse från den sedan tidigare enhetliga typografin i området.

Fotavtrycket av de nya punkthusen är i paritet med Apelsinlundens hus, medan de nya dock är betydligt högre. Paralleller i höjd och våningsantal finns till punkthusen i kv Sjöstöveln men då dessa har en mer avtrappande utformning innebär de nya punkthusen därmed en höjdmässig skalförskjutning.

Solbergas intressenivå har bedömts från ett kulturhistoriskt helhetsperspektiv där värdet placeras i den mellersta kategorin dvs Måttligt värde.

De nya byggnaderna kommer att ge en liten negativ effekt på Solberga som helhet då de inte påverkar stadsdelens centrala mer sammanhållna delar utan placeras i dess utkant. Den sammanvägda konsekvensen bedöms bli liten - måttlig konsekvens.

Illustrationer Andreas Martin Löf Arkitekter.

APELSINLUNDEN

Apelsinlundens 34 punkthus har en välbevarad och fortfarande sammanhållen karaktär. Under 2000-talet har skärmtak tillkommit vid entréer, men i övrigt har husen genomgått få exteriöra förändringar. Bostadsområdet är stort och omges av gröna naturstråk vilket även förekommer mellan husen. Området har delvis förändrats i sina ytterkanter av senare tillkommen bebyggelse i form av loftgångshus i kv Skohornet och Sylklacken, men kan fortfarande avläsas som en tydlig årsring.

Konsekvenser

Det nya området med tre stycken punkthus förläggs väster om Apelsinlunden och nedanför åsen med naturmark belägen mellan Folkparksvägen och Apelsinlunden. Placeringen gör att den skogsridå som lämnas mellan bebyggelseområdena fungerar som avskärmning och förändrar därmed inte upplevelsen av det grönklassade området annat än i mindre grad. De nya husen kommer att uppfattas i viss mån, främst från Apelsinlundens västra del där de skymtar mellan och ovanför träden. Samtidigt finns ett respektavstånd mellan områdena vilket gör att de inte läses ihop utan snarare utgör egna enklaver som blir lätt identifierbara.

Punkthusen som byggs i souterräng har 8 våningsplan med lägenheter och dessutom en sockelvåning och fläktrum/vind som avslutande våning. Som byggnadstyp har de en koppling till Apelsinlundens punkthus, men utformningen och gestaltningen avviker bl a genom sin klossighet och de långsträckta balkongerna.

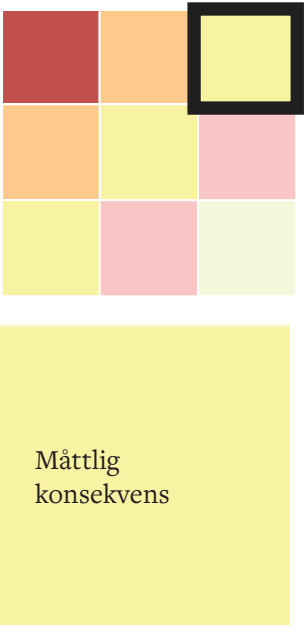
Den skalmässiga förskjutningen som uppstår med betydligt högre punkthus istället för fyra våningar behöver inte ses som negativ för Apelsinlunden, förutsatt att Apelsinlunden fortsatt upplevs omsluten av grönska som bevarar områdets utpräglade karaktär. Naturmarkens bergsformationer ligger ca 10 m högre än Folkparksvägen vilket medför att de nya punkthusen kommer sticka upp med ca 3-4 våningar sett från Apelsinlunden. Med planförslaget är mycket naturmark lämnad orörd mot Apelsinlunden, en fond av grönska kommer rama in området och de nya punkthusen skymtas endast mellan träden. Områdets årsring och karaktär kommer därmed att bibehållas i stora drag. Från sydöstra delen av Apelsinlunden kommer punkthusen emellertid att framträda relativt påtagligt, här är ett av planförslagets byggnader nära Apelsinlundens punkthus, marken är planare och landskapet flackare, vilket innebär att husen upplevs större.

Apelsinlundens intressenivå har bedömts från ett kulturhistoriskt helhetsperspektiv där värdet placeras i den översta kategorin dvs Högt värde.

Föreslagna byggnader kommer att ge en liten negativ effekt på Apelsinlunden där upplevelsen av det sammanhållna bostadsområdet inte kommer att förändras i någon högre grad. Den sammanvägda konsekvensen bedöms bli måttlig konsekvens.

Illustrationer Andreas Martin Löf Arkitekter. Vyer från Apelsinlunden

Konsekvenser för det nära stadsrummet

FOLKPARKSVÄGEN

Folkparksvägen är Solbergas centrala vägstråk med en karaktär som följer topografin och där naturmarken har en framträdande roll. Höjdryggen är ett viktigt naturinslag och karaktärsdrag längs den slingrande Folkparksvägen som skapar olika slags rumsligheter mellan de bebyggda områdena.

I rummen blir landmärken hållpunkter, både genom siktlinjer och rumsligt. Förtätningar har tidigare skett längs vägen, bl a på andra sidan vägen från planområdet men även närmare Solberga centrum. Denna del av vägen ligger inom det som i kulturmiljöanalysen kallas för karaktärsområde, men inte i ett av de två utpekade kärnområdena

Konsekvenser

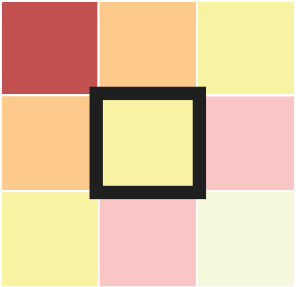
Nuvarande förslag innebär bebyggelse i skogsområdets brantaste del mot Folkparksvägen som nu också får bebyggelse på båda sidor gatan. Här sker en ökad stadsmässighet och täthet och det miljöskapande värdet påverkas genom att sekvensen av rum i hög grad förändras.

Folkparksvägens intressenivå har bedömts från ett kulturhistoriskt helhetsperspektiv där värdet placeras i en glidande skala från den översta kategorin dvs Högt värde, till den mellersta kategorin längs med just denna del av gatusträckningen. Folkparksvägen har högst värden längs sträckan där ursprunglig bebyggelse och naturmark omsluter gaturummet från båda sidor. I anslutning till det aktuella planområdet vid den södra delen av Folkparksvägen har delar av gaturummet redan genomgått förtätningar. Ur ett kulturhistoriskt perspektiv bedöms därför planområdets lokala placering på Folkparksvägen från den mellersta kategorin, dvs Måttligt värde.

De nya byggnadernas ger en måttligt negativ effekt på Folkparksvägen genom de nya volymerna som skapar en ny sekvens av byggt rum. Den sammanvägda konsekvensen bedöms bli måttlig konsekvens

Illustrationer Andreas Martin Löf Arkitekter. Folkparksvägen

Måttlig konsekvens

NATURMARKEN

Karaktäristiskt för Solberga är att bebyggelsen är anpassad till naturen med utgångspunkt i den s k Stockholmsstilen och Stockholms parkprogram. Solberga utformades på detta manér genom parkstråk med öppna grönytor med enstaka träd utmed gång- och cykelvägar. De öppna grönytorna möter den kuperade naturmarken där parken gränsar till omgivande kvarter. Naturmarken med sina höga träd bildar därmed en ridå intill bebyggelsen, vilket är ett återkommande karaktärsdrag i stadsdelen. I naturmarken finns också ofta flitigt använda upptrampade stigar.

Den aktuella ytan består av just denna typ av naturmark och har således medvetet använts som inramning vid planeringen av Apelsinlunden. Från början var dock skogsområdet tänkt att göras mindre då ett antal av husen i Apelsinlunden enligt planen skulle förläggas i sluttningen. För att underlätta byggnation och undvika sprängningsarbeten ville man hellre förlägga husen i planare terräng och en ny plan upprättades där området flyttades något åt nordost. Detta fick till följd att skogsområdet blev större än vad man tänkt från början.

Konsekvenser

Förslaget med nybyggnad på platsen påverkar naturmarken genom mer eller mindre sprängning av befintliga bergsformationer. För att naturmarken delvis ska kunna bestå och upplevas längs Folkparksvägen förläggs två av de nya husen, hus 1 och 2, med ett släpp där naturen kan ”rinna emellan”. Även mot norr sparas en mer sammanhängande yta med berg i dagen. Enligt

arkitekternas beskrivning ska bebyggelsens placering möjliggöra att värdefullt utpekade träd bevaras.

Mellan hus 2 och 3 föreslås en förbindelse i form av ett parkeringsgarage i två plan. Åtgärden påverkar det stadsplanemässiga värdet med Stockholmsstilen som utgångspunkt i relativt hög grad genom att naturen här ersätts av en byggnad och därför inte möjliggör att skogspartiet behålls mellan husen. Garaget får även till följd att marken schaktas ur och till stora delar tas i anspråk. Här kommer marken inte längre att bestå som ett område av fri naturkaraktär utan ersätts av en till största delen ordnad och programmerad yta.

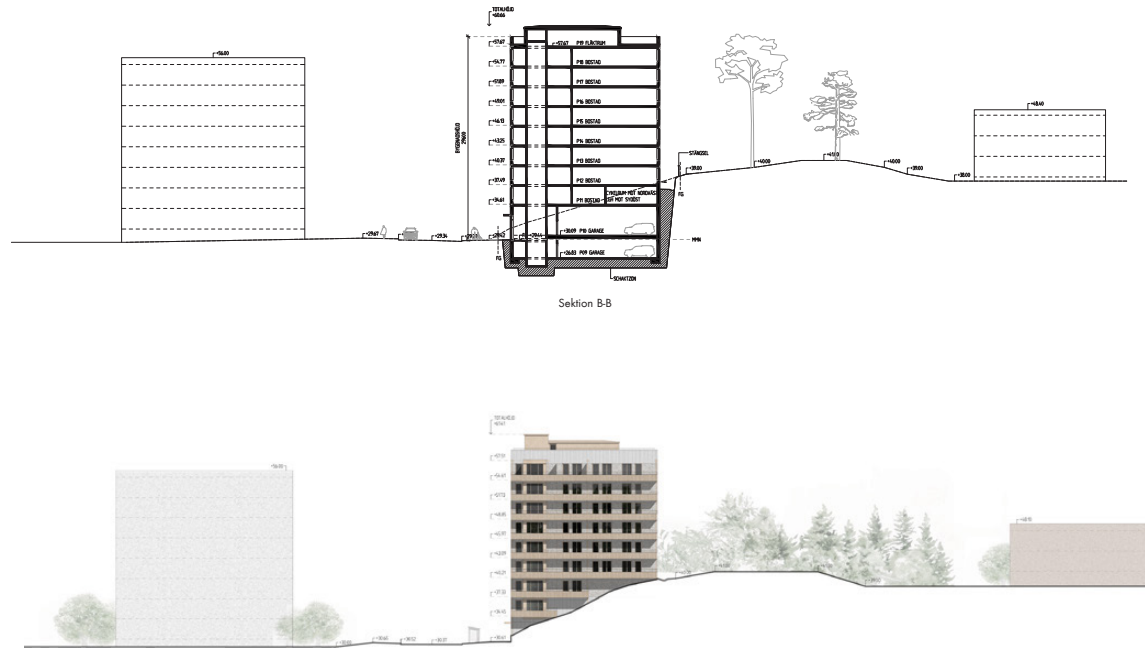
Naturmarkens intressenivå har bedömts från ett kulturhistoriskt helhetsperspektiv där värdet placeras i den översta kategorin dvs Högt värde.

De nya byggnaderna kommer att ge en måttligt negativ effekt på naturmarken som till relativt stora delar bebyggs men också sparas i den norra delen samt mellan två av husen. Den sammanvägda konsekvensen bedöms bli måttlig - stor konsekvens.

Överst: Illustration Andreas Martin Löf Arkitekter. Folkparksvägen och naturmark

Illustrationer Andreas Martin Löf Arkitekter. Naturmark och situationsplan. Sektioner och elevationer genom naturmarken.

Illustrationer Andreas Martin Löf Arkitekter. Naturmark

Konsekvenser i relation till
riktlinjer i kulturmiljöanalysen

FRIA HÖRNLÄGEN

Den tänkta platsen för exploatering sträcker sig längs Folkparksvägen som här gör en lätt sväng. Både i sydost och i norr ramas området in av infartsvägar; Kängvägen och Sandalmakarbacken. I båda ändar påbörjas terrängens stigning relativt snabbt, särskilt i norr där även höga och karaktäristiska berg i dagen är väl synliga. I kulturmiljöanalysen lyfts hörnen mellan kvartersgator och Folkparksvägen fram som viktiga att bevara. Detta för att inte hindra siktlinjer eller förta vegetationens roll som stadsplanehistoriskt och rumsskapande inslag.

Förslaget tar delvis hänsyn till dessa hörn genom att bebyggelsen föreslås indragen framför allt från norr där hus 1 förläggs ungefär där nuvarande busshållplats finns vilket skapar ett större sammanhängande grönområde. Mot sydost är avståndet till områdets hörn inte lika långt men med ett godtagbart avstånd från Kängvägen där hus 3 är placerat.

FÄRGSÄTTNING OCH MATERIAL

I kulturmiljöanalysens råd och riktlinjer för området anges fasader av puts i jordfärger med naturmaterial i detaljer. Detta är komponenter som är återkommande i området och som med några undantag har använts i tidigare förätningsprojekt där såväl intilliggande flerbostadshus i kv Sjöstöveln och loftgångshus i kv Skohornet och Sylklacken från början av 2000-talet, har getts fasader av puts. Här är dock kulörerna något avvikande i vissa fall, men utgörs företrädesvis av ljusa kulörer. Kv Prästgårdså kern från mitten av 1980-talet har fasader av rött tegel, vilket också på ett bra sätt smälter in i miljön.

Föreslagna nya hus är tänkta att ges fasader av grått mönstermurat tegel med sockelväning av räfflad betong. Fönster och balkongfronter av sinuskorrigerad plåt har getts en ockrafärgad kulör. Länken mellan hus 2 och 3 har en fasad av mörkare, närmast svart tegel med ett räcke av glas. Material i form av grått tegel och betong har moderna förtecken och förekommer sedan tidigare inte i området, men ansluter samtidigt till omkringliggande bebyggelse genom de dämpade kulörerna.

Illustration Andreas Martin Löf Arkitekter. Naturmark

FÖRGÅRDSMARK OCH UTFORMNING AV
ENTRÉER

I Solberga är husen generellt uppförda på klassiskt folkhemsmanér med grästäckt förgårdsmark där husen är indragna från gatan och entréer är vända in mot gården. Här avviker inte heller tidigare års förtätningsprojekt där de flesta tillskott i Solberga har gjorts med lameller där denna princip fortsatt har följts. Skärmtak förekommer generellt sällan i bebyggelsen här, men någon gång mellan 2011 och 2019 har skärmtak tillkommit på Apelsinlundens hus.

På senare tid har stadsplanering generellt handlat mycket om att skapa levande stadsgator då entréer i många fall istället förlagts i nära anslutning till gatan, ofta med lokaler i bottenvåningen.

Kulturmijöanalysen framhåller vikten av väl tilltagen förgårdsmark för att behålla områdets gröna karaktär. I det aktuella projektet föreslås de nya punkthusen ligga något indragna från gatan med planerad förgårdsmark som dock delvis är hårdgjord. Entréer förläggs mot gatan och görs något indragna i huskroppen samt med fritt hängande skärmtak ovanför. Garagelängan görs med s k bokaler men också miljörum i anslutning till gatan. Även i punkthusens bottenplan planeras bokaler att inrymmas. In- och utfart till garaget sker genom en garageport i hus 3.

Greppet med att skapa levande gaturum innebär ett stilbrott mot det gängse bebyggelsemönstret i Solberga och även längs Folkparksvägen. Att utforma husen med indragna entréer och dessutom skärmtak har ingen hävd i området.

SAMMANHÅLLEN ARKITEKTUR

Analysen trycker särskilt på att en sammanhållen och enhetlig arkitektur ska eftersträvas genom ett medvetet förhållningssätt till den ursprungliga bebyggelsen. Här nämns särskilt färgskalan, men också att en enhetlig arkitektur även handlar om skala och byggnadstyp. Som beskrivits har Solberga tidigare främst förtätats med lameller, men även några punkthus förekommer såsom de i kv Lappjäxan mitt emot Klacktorget från 2010 som är i ca 10 våningar. Punkthusen i kv Sjöstöveln har en något lägre skala med sina 7-8 våningar.

Föreslagna byggnader utgörs av punkthus som är placerade i starkt kuperad terräng med kortsidan mot gatan och i 9 våningar samt en hisstopp. Att förtäta med punkthus på platsen bedöms som mest lämpligt ur kulturhistorisk synpunkt. De föreslagna husen har långsträckta balkonger som dock gör att de avviker från traditionellt utformade punkthus. Garagelänken utgör i sig ett nytt inslag i Solbergas byggnadsbestånd där sammankopplade byggnadskroppar av detta slag inte förekommer sedan tidigare och innebär att förslaget delvis går emot riktlinjerna.

På platsen och i förhållande till omgivande bebyggelse kommer en viss skalförskjutning att ske, framför allt mot kv Sjöstöveln. I förhållande till Apelsinlunden fungerar den kuperade topografin förlåtande och husen blir främst synliga strax ovan trädtopparna.

Illustration Andreas Martin Löf Arkitekter. Naturmark

Samlad bedömning

Det aktuella förslaget innebär uppförande av tre stycken punkthus varav två är sammankopplade genom en låg garagebyggnad. Platsen som föreslås består av en höjdrygg med naturmark belägen mellan Folkparksvägen och det kulturhistoriskt värdefulla bostadsområdet Apelsinlunden.

Solberga har sedan sin tillkomst haft en tydlig successiv årsringsbaserad utveckling där stadsdelen utökats med nya lätt urskiljbara bebyggelseområden av olika typ. Lamellhusen är dominerande, men även radhus, småhus och punkthus finns i byggnadsbeståndet. Solberga blev tidigt kringskuret av infrastruktur i form av industrier, trafikleder och järnväg, vilket har gjort delar av stadsdelen mindre känsliga för förändringar.

Längs Folkparksvägen som är Solbergas centrala vägstråk, finns en värdefull karaktär bestående av en sekvens av rumsligheter genom omväxlande natur och bebyggelse som följer topografin. Grönytorna är medvetet sparade i enlighet med Stockholmsstilen och fungerar som ridåer och gröna stråk mellan bebyggelsen.

Föreslagen ny bebyggelse kommer att ge störst påverkan på kulturvärden längs Folkparksvägen där den nu fria naturmarken till stora delar ersätts med en programmerad yta. Här sker en ökad stadsmässighet med en viss skalförskjutning och den sekvens av rum som funnits kommer att förändras. Här skapas en stadsgata med lokaler i bottenvåningen som bryter av mot den annars mestadels gatufrånvända stadsbyggnadsstrukturen. Samtidigt är tillkommande

bebyggelse överlag förenlig med Solbergas generella bebyggelseutveckling bestående av tydligt urskiljbara enklaver. De nya husen ges delvis en modern utformning gällande material och kulör genom grått tegel och ockrafärger men med anknytning till Solbergas jordnära palett.

Exploateringen förutsätter sprängning som sker på delar av naturmarken vilket påverkar stadsdelens ursprungliga planeringstankar på ett negativt sätt. Kompensation för detta sker genom att delar av naturmarken mot Folkparksvägen sparas mot norr där karaktäristiska berg i dagen är synliga. Mellan de nya husen kommer även viss natur att tillåtas ”rinna ner” vilket kan bidra till att byggnaderna till viss del upplevs mer integrerade på platsen.

Påverkan på upplevelsen av Apelsinlunden bedöms bli måttlig då en ridå av naturmark kommer att finnas kvar närmast bebyggelsen. Den kuperade terrängen fungerar förlåtande från detta håll och de nya husen blir visuellt synliga främst genom att sticka upp ovan trädtopparna. Här finns ett fortsatt respektavstånd mellan byggnaderna.

Att förtäta med punkthus som byggnadstyp på platsen bedöms som mest lämpligt ur kulturhistorisk synpunkt, där möjligheter till en högre grad av anpassning till naturen finns. Garagelänken mellan två av husen utgör dock i sig ett nytt inslag i Solbergas arkitektur där sammankopplade byggnadskroppar av denna sort inte förekommer sedan tidigare. Garaget, som även innebär att naturen inte kan breda ut sig mellan husen,

kommer att innebära en viss negativ påverkan av upplevelsen längs Folkparksvägen. Här är även förgårdsmarkens utformning en viktig aspekt som till stor del påverkar mötet mellan hus och gata.

I fortsatt planarbete och inför bygglov bör följande beaktas:

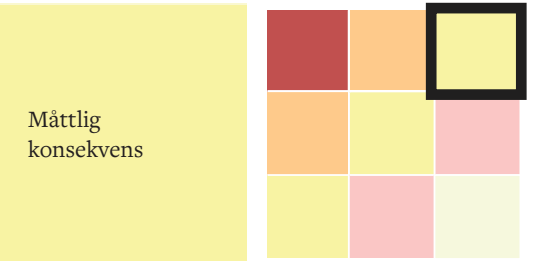
Entrésituationerna – förgårdsmarkens utformning behöver studeras vidare och mer i detalj visa sin tänkta utformning.

KONSEKVENSER FÖR STADSBILDEN

Solberga

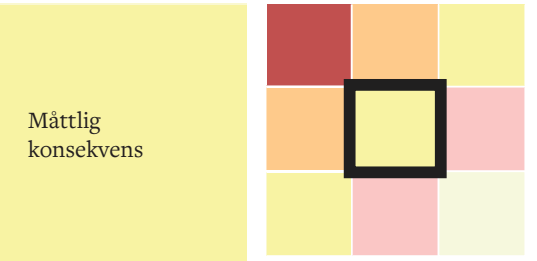

Apelsinlunden

KONSEKVENSER FÖR DET NÄRA STADSRUMMET

Folkparksvägen

Naturmarken

KÄLLOR

Tryckta källor

Stockholm utanför tullarna; nittiosju stadsdelar i ytterstaden. Jermsten, Elisabet, red. Stockholm 2003

Översiktsplan för Stockholm, 2019

Otryckta källor

Konsekvensanalys av strukturplan för Folkparksvägen, White Arkitekter AB, dat 2016-09-07

Konsekvensanalys kulturmiljö, kv Tåjärnet m fl, Tyréns AB, dat 2018-12-12

Arkiv

Trafikkontorets arkiv, Stockholm

Kartor

Lantmäteriets hemsida/Min karta